

Füzi László

Formák, vonalak...

Amikor először találkoztam Gerle Margit munkáival, akkor a kerámiáival találkoztam először. Ez a találkozás jó néhány évvel ezelőtt történt meg, s ennek kapcsán az is eszembe jutott, egyik írásomba idéztem is, hogy Tolnai Ottó a földbe helyezte volna el, a földbe ásta volna be Gerle Margit kerámiáit, kerámia-látomásait, a növényi, rovári ízeket leképező formákat, mondván: *„a földben vannak, akár valami régi-új kultikus tárgyak, de még puha agyagból, jóllehet hangjuk már az égett cserépé”*. Azt is mondhatnám, hogy Tolnai a földbe látta bele Gerle Margit alkotásait, noha akkor még nem tudta, hogy a föld képzete állandóan insprálja majd Margitot, mintegy az ottani vegetáció részének tudta őket, *„puha harangnak, puha kürtnek”*, melyeket *„csigák lepnek, hogy némaságuknak felkínálják kis védtelen spiráljuk akusztikáját”*. Magam – Tolnaival ellentétben –, már akkor is ezt mondtam, csak a felszínen tudtam elképzelni Gerle Margit akkori világának létét, akkori munkáit, legszívesebben egy kertet rendeztem volna be velük, vagy inkább a kertet, a magamnak-magunknak elképzelt kertet, úgy is lett volna talán a helyén való, a teret a lenti világ formáival betölteni, a buja vegetáció mintáit a minket körülölelő világ részévé tenni, miközben nemcsak a természet erejét tapasztaltuk volna meg, hanem a képzeletét is, a színekben, formákban, kitüremkedésekben, elágazásokban megmutatkozó alkotókedvet. Mintha Szentkuthy mondatainak elkanyarodásait követte volna Margit, nem tudjuk, hogy vonalai, az általa elindított formák milyen irányba folytatódnak, miképpen kötődnek le, csak haladnak a maguk útján, addig, ameddig be nem látjuk, hogy nem is a lekötődésük a valódi kérdés, hanem az, amit ezekben a látszólag céltalan kanyarodásaikban, öncélúnak tetsző vegetációjukban, céltalan létükben elmondanak, feltárnak.

Ahhoz, amit most felidéztem, hozzá kell tennem azt is, hogy Gerle Margit akkori munkáit nem kiállítóteremben, még csak nem is műteremben, hanem természetes létezési helyükön, egy kertben, történetesen a kertjükben ismertem meg. Éreztem, hogy a kertből nőttek ki, s hogy a természeti formákra visszautaló formák tárgyiasultak, merevedtek meg bennük. Azt mondom, bár akkor még nem használtuk ezt a kifejezést, biomorph munkák voltak az akkori munkái is. A másik megjegyzendő az, hogy Gerle Margit munkáit időben és térben is mindig Benes József munkái mellett láttam, ők ketten, ha hatottak rám, akkor együtt hatottak rám, s nemcsak a munkáikkal, ezt már szinte csak magamnak mondom, hanem valami mással is, azzal, ahogy megismerhettem a kép és a tárgy

formálódásának a geneziséét, azt, amit az irodalom kapcsán már ismertem, de a képzőművészet kapcsán még csak elképzelni sem tudtam. Láttam és látom azt, ahogy életük a művészethez kötődött és kötődik, ahogy az életükből mindent a művészetnek rendeltek alá, mondom.

Hanem a műveik világa mintha különbözött volna, s mintha ma is különbözne egymástól. Benes motívumai a pusztulás emlékeiből nőttek ki, az általa megfigyelt Tisza-part agyagfelülete alól embercsontok kerültek elő, összekötözött kezű-lábú emberek csontjai. Benes alaptémája a pusztulás, Gerle Margit nagy témája az építkezés, az organikus építkezés, formái, a formák kifinomult hajlatai, színei, kerámiáinak a zöldje és a türkize, s most a barnái mélyen összetéveszthetlenné teszik a munkáit. Kovács Orsolya írta róla, alapos megfontoltság után: *„A képzeletében élő, állandó változásban lévő formák testi valóságot öltve is a folytonos változást idézik – magát az életet a maga liúktető, pulzáló elevenségével. Agyagból, vízből, tűzből született formák, amelyek kifejezik a vágyakozást a hajdani Egész iránt, amelyben használati és kultikus tárgy, anyag és formálója, művészet és élet szétválaszthatatlanul egyg é vált. Ebben a világban a teljesség az egyszerűségben válik megfoghatóvá, a dolgok azonosak önmagukkal. Az egyenes a távolodást, a spirális a végtelen körforgást, a vertikális az életet, a horizontális az enyészetet magától értetődően fejezi ki a szimbólumok rendszerében.”**

Említettem, ha a két világot, Gerle Margitét és Benes Józsefét összehasonlítjuk, akkor a különbözőségük a szembetűnő, azt azonban nem mondtam még, hogy csak egyetlen pillanatig gondolhatjuk ezt, mert aztán nyilvánvalóvá válik, hogy mindketten ugyanazt mondják, Gerle Margit a megőrzendő természeti világról beszél, míg Benes József a világ pusztulását előrevetítő jelenségekről. A párhuzamokat itt most csupán Gerle Margit világának megértése miatt használom, ezért mondom azt, hogy munkásságuk jellemzője az állandóság és a kísérletezés. Margitnak van egy írása, a *biomorph* címet viseli, ebben a munkásságához kötődő kifejezéseket gyűjtötte össze (a kezdetet és a legfontosabb kifejezéseket idézem: *„pszeudó természet esszencia perforáció térillúzió tárgy belső mozgás”*, és: *„művészet mágia vegetáció”*, és *„körforgás idő szemlélődés”*), ebből a szó-listából az előbb említett két kifejezés hiányzik, bár a kutatás talán lefedi a kísérletezés kifejezés tartalmát, valójában azonban szükségünk van ezekre a kifejezésekre ahhoz, hogy a pályájáról beszéljünk, ahogy Benes József esetében is szükség van erre. Segítségükkel érthetjük meg a lényegüket tekintve a kiindulópontjuktól adott, s a legfontosabb összetevőikben változatlan világukon belüli állandó mozgásokat, változásokat, ezek a változások akár lényegesek is lehetnek.

Gerle Margit művészetének kiindulópontja az organikus forma, a természeti, növényi világ. Műveivel kapcsolatban a kulcskifejezése a *biomorph*, ezen a kifejezésen a természet absztrakt, szimbolikus megjelenítését, megfogalmazását, megteremtését érti. Műveivel nem leegyszerűsítően és ideologikusan beszél, hanem sokszoros áttétekkel, az anyaggal, a vonalakkal, a színekkel és a formákkal. Különböző korszakokat látok elkülönülni a munkásságában. Elsőként az organikus formák létrehozása foglalkoztatta, később az általa megteremtett

* Kovács Orsolya: *Víz vagy tűz*, Gerle Margit kerámiáiról, Forrás, 1999, 2. 76.

tárgyak átláthatósága – zárt tömbként létező tárgyain szabályos ritmusban egymásra következő rések nyíltak –, aztán tárgyai-formái váltak összetettebbé, egy műtárgyon belül a forma kettőssége jött létre, mintha egymásnak feleltek volna az ellentétes formájú és mozgású részek. Így, az egyik formára a másik forma által adott válaszként jelent meg nála először a kerámiával szemben a papír – ami aztán teljesen új lehetőségeket és távlatokat nyitott előtte. A papírforma kiegészítette, teljessé tetette a kerámiaformát, a papírforma a kompozíció szerves része lett, maga a kompozíció azonban gazdagabbá-összetettebbé vált azért, hogy két anyag és két forma került kapcsolatba egymással. Innét aztán már elágaztak az utak, egyrészt a papírnak mint önálló anyagnak a szerepeltetése felé, másrészt a papír és a kerámia – talán így kell mondani – minden korábbinál szervesebb kapcsolatának megteremtése felé. Sajátos és teljes egészében új utat nyitott Gerle Margit előtt a papíragyag vagy *papírporcelán*, segítségével újrafogalmazhatta a maga világát. A milliméternyi vastagságúra vagy inkább vékonyságúra égetett papírporcelán, majd az öntött papíragyag rusztikus felületet teremtett, különböző színű változataiban az organikus formákat az anyagszerűség korábban el nem képzelt gazdagságával ajándékozta meg. Ebből kiindulva újabb lehetőségként jelent meg előtte a grafika, előbb talán a kerámiatárgyak előképét megfogalmazva, aztán a maga önállóságában is.

Talán érződik, hogy a síkformákat és a térbeliségüket hangsúlyozó plasztikákat nem akartam megfeleltetni egymással, igaz, azokat nem is állítottam szembe egymással. Nem állítottam őket szembe egymással, de nem lehet nem észrevenni, hogy Gerle Margit grafikai immáron önállóan is léteznek. Már nem előképek, hanem önálló alkotások. Elveszítették a kerámiára való utalásaikat, ezzel a térbeliségre való vonatkozásaikat is, így a vonalak uralkodnak rajtuk. Nem mondom, hogy öncélúan léteznek-mozdulnak, mert a mű egésze irányítja mozgásukat, azt azonban mondom, hogy a művek önmagukba zárva léteznek. Le kell írnom, hogy a magam számára tudatosítva majdhogynem először találkozom ezzel a jelenséggel. Az irodalom annyi mindent pótol, s annyi más helyett létezett és létezik, azt hogy mi helyett, nem veszem most elő, ezért számomra különösen fontos ezeknek a grafikáknak az önmagukban való létezésük.